

formi. Bude li na saboru donesena konstitucija o Crkvi, morat će svakako u njoj biti riječi i o pravima i dužnostima nižega, pastoralnoga, klera.

A tako će biti i sa problemom *skolastike*, i sa problemom *crkvene nošnje*. Sve to valja zadržati, — Crkva ne može mijenjati svojih vjekovnih tradicija i svojih iskušanih stoljetnih tečevina za volju modi od danas do sutra, niti provoditi reformi bezglavim tempom jednoga nesređenog i nervoznog vremena, kakvo je ovo današnje, — ali u svemu tome treba ići i za zdravim prinovama i savršenijim formama: stvarnim i metodološkim.

Na kraju, još nešto! Duh Sveti živi u Crkvi: moramo mu se puno moliti za prosvjetljenje Crkvi i njezinim vođama. U zadnjoj instanciji molitva najviše odlučuje. A nijesmo se ni do sada badava molili. Jedan je veliki uspjeh sabor već polučio: otvorio nam je oči. I za probleme, i za realnu situaciju, i u Crkvi i oko Crkve. Bit ćemo odsele realniji u svemu!

Eto, ja sam iznio nekoliko refleksija i nekoliko sugestija. Tko misli, da sam rekao previše, neka mi oprost! Napisao sam sve to u dobroj vjeri. Tko misli, da sam rekao premalo, neka me, što se mene tiče, slobodno ili ispravi ili dopuni!

Dr ČEDOMIL ČEKADA

LITURGIJA NAS POSVEĆUJE

(4. članak uz saborsku liturgijsku Uredbu)

Obećano ćemo potanje raspravljati o sudjelovanju vjernika u bogoslužju prema saborskoj Uredbi nastaviti, kad budu odobreni i objavljeni zaključci naših natpastira o opsegu uvođenja narodnog jezika u sve liturgijske čine. Međutim pogledajmo bitan preduvjet za sav naš, pa i liturgijski rad. Riječ je o našem osobnom posvećenju koje je uz slavu Bogu glavna svrha liturgije, pa i liturgijske Uredbe, kako proizlazi iz nebrojeno njezinih mjesta, a izričito u čl. 10. i 12.

Prošla su vremena kad se je liturgistima znao općenito predbacivati estetizam i nekakav larpurlartizam. Ako je toga i bilo kod pojedinaca, sve je morala izliječiti enciklika Pija XII o svetoj liturgiji. Izvršivanje Kristova svećeništva i naše uključenje u njegovu žrtvu, a to je liturgija, nužno traži nasljedo-

vanje Svećenika-Žrtve, a u tome je sva naša svetost. Naš veliki i jedini liturg »na mucu je naučio, što je poslušnost, te, postignuvši savršenstvo, postade svima koji mu se pokoravaju uzrokom vječnog spasenja« (Hebr 5, 8-9). »Uistinu, takav nam je veliki svećenik i trebao: svet, nevin, neokaljan, odijeljen od grešnika i uzvišeniji od nebesa« (8, 26). Bez ozbiljnog i ustrajnog nasljedovanja Krista i najljepše izvađana liturgija, kako reče Pijo XII, jest — gluma.

U vezi je liturgije i duhovnog života mnogo rečeno i napisano prije, a još više poslije te enciklike. Neka je spomenuto veliko poglavlje u knjizi P. Vagaggini-a »Il senso teologico della liturgia« i 69., 72. i 73. svezak revije »La Maison-Dieu« sa svim referatima liturgijsko-pastoralnog kongresa u Angersa o tom predmetu. Još je uvijek u tom pogledu vrlo korisna Chautardova knjiga koju imamo u prijevodu M. Alaupovića pod naslovom »Duša apostolskog djelovanja«. Preporuča se osobito mlađem kleru.

Saborska je Uredba i obzirom na problematiku »liturgija — duhovni život« posve pozitivna, pa ne ponavlja kritike već obilato i konkretno uči kako liturgija traži (I) i promiče (II) osobno posvećenje svakoga koji u njoj sudjeluje i od nje živi. Može dakle biti korisno pod tim dvostrukim vidikom pregledati neke pasuse Uredbe i konačno s njom u vezi naglasiti jedan poseban aspekt askeze bez kojega nema u Crkvi, pa ni u liturgiji a ma baš ništa.

I

Liturgijsku Uredbu neće shvatiti tko se ne udubi u njezine početne, temeljne članove. Osim teksta same Sheme o svetom bogoslužju liturgijska je pripravna Komisija predložila Saboru i brojne Deklaracije, iz kojih možemo najbolje spoznati »mentem legislatoris«. Evo što veli Deklaracija k sadanjim čl. 11. i 12. Uredbe: »Opća je nakana ovog dijela da svečano potvrdi nauk enciklike »Mediator Dei« o odnosu između liturgije i duhovnog života pojedinaca. A posebna: ako se hoće da liturgija donese potrebne plodove, onda je ne samo savršeno moguća već je i potpuno nužna — isključivši bilo kakvo protivljenje — veza između učestvovanja kod liturgijskih obreda i iskrene nutarnje pobožnosti pojedinih osoba. Upravo se dakle nameće shvaćanje o jedinstvu duhovnog života, i stoga se kaže da puno učešće kod liturgije nužno traži i pretpostavlja u čita-

vom životu pojedinca opće vježbanje u pobožnosti i u kršćanskim krepostima, i to, dakako, i izvan liturgije. Iz toga jasno proizlazi da preporučivanje liturgije ništa ne ometa već, naprotiv, silno traži intezivnu brigu oko duhovnog života, i izvan liturgijskih čina, po svim običajnim i u kršćanskoj predaji poznatim asketskim sredstvima«.

Ova je opća i posebna nakana Uredbe vidna na svakoj njezinoj stranici. Tim je duhom prožeta sva Uredba, ali o radu na posvećenju pojedinca ne govori teoretično nego sasvim konkretno: kako se po liturgiji ima sudjelovati s Božjom milošću. U Kristovu je nadnaravnom kraljevstvu sve milost, ali nam je on milost zaslužio i u Crkvi je dijeli, da svatko za se s njom najozbiljnije sudjeluje. Ta se dva čimbenika duhovnog života, Božja milost i ljudska suradnja, ne dadu izraziti procentualno, ali tko bi s Augustinom bio sklon da svakom dobrom djelu pripiše samo 1 procenat, ipak mora priznati da je bez tog 1 procenta bezuspješno svih ostalih 99. To nekako znači, kad Uredba (2) veli da se u Crkvi »upravlja i podređuje... rad molitvi (quod actionis ad contemplationem«).

Stoga naš duhovni život ništa toliko ne pomaže koliko liturgija. Crkva želi i moli, da vjernici u životu vrše ono što su prihvatili vjerom (10), a za »Kristovo posvećenje ljudi i slavljenje Boga« Uredba odmah čitavim čl. 11. traži osobna raspoloženja pravo usmjerenog duha. Bez toga vršenje obreda neće i ne može biti »plodno«. A da ne bi tko mislio da je dosta moliti, pa čak i bez prestanka, Uredba (12) traži sa sv. Pavlom »da Isusove patnje uvijek nosimo na našem smrtnom tijelu«. Nema dakle ni najmanje mjesta liturgijskom kvijetizmu.

Uredbe te ne gubi s vida. Ne samo da Crkva »mora propovijedati pokoru« (39) nego hoće da vjernici sa sv. Misom »nauče prinositi sami sebe, pa da po Kristu posredniku iz dana u dan usavršuju jedinstvo s Bogom i među sobom« (48). Iskustvo svakome govori koliko to svakodnevne askeze traži. To je konačno i najdublji smisao, a ne kakva liturgijska moda, kad Uredba (55) preporučuje da vjernici primaju sv. pričest kao plod žrtve i to po mogućnosti od iste Mise kod koje su oni prinijeli sebe i svoje patnje. K tome nekako smjera i dozvola da se opet, zasad u vrlo ograničenim slučajevima, može pričest primiti pod obje prilike. Nestao je taj običaj, kad je prevladalo shvaćanje da je kod Mise glavno klanjanje (pa i izloženom Svetotajstvu), a pričest da je posjet Isusove osobe našem srcu. Jest i to, ali će biti korisnije ako opet dođe što

više do izražaja staro gledanje: pričest je blagovanje Žrtve, da se možemo i mi neprestano žrtvovati. Potrebu bi za međusobne žrtve imala izraziti pričest pod obje prilike zaručnika kod vjenčanja, kako mnogi žele da budu izjednačeni novo za-ređenima i novozavjetovanima na dan njihova novog života. Vjerojatno će im to biti i dozvoljeno, jer tu i drugdje Uredba ne navodi slučajeve taksativno već samo kao neke primjere.

U patrističnoj je teologiji bila vrlo naglašena veza između sakramenata i našeg rada oko posvećenja. Iza kako su skolastika i katekizam posve odijelili nauk o kršćanskom životu i nauk o sakramentima (tako npr. većina asketskih udžbenika malo spominje sakramente), novija se teologija sve više vraća na staro shvaćanje. To hoće da naglasi i početak čl. 59.: »Sakramenti imaju za svrhu da posvećuju ljude«. Tako II vatikanski sabor nastavlja tridentski koji je inspirirao Rimski obrednik (str. 1): »Nema u Crkvi Božjoj ništa svetije ni korisnije ni izvrsnije ni božanstvenije od sakramenata, što ih je Krist Gospodin naredio za spasenje ljudskome rodu«. Može se dakle očekivati, da će prema Uredbi (67, 71, 77 i 78) preuređeni obredi sakramenata dovoljno istaknuti dužnosti onih koji ih primaju.

Do »djelatnog, nutarnjeg i vanjskog, sudjelovanja vjernika« (19) doći će u liturgiji samo, »ako se prije sami pastiri duša posve prožmu duhom i snagom liturgije« (14). Stoga je Sv. Otac naredio, da se već na jesen počnu provoditi tako važni čl. 15, 16 i 17 Uredbe. A tu nije dosta uvesti koji sat liturgike više, nego će se u sjemeništima i bogoslovijama, a tako i u novicijatima, morati dosta toga promijeniti, ako se želi »jedinstvo svećeničkog odgoja« (16). Na Saboru je bilo o tome dosta govora, pa je u vezi s činjenicom da sada svećenicima časoslov malo pomaže za duhovni život saborska liturgijska komisija u svojoj relaciji Saboru nabrojila za to četiri uzroka, od kojih je prvi ovako formulirala: »Certe, ut optime notat Pater quidam, res ex eo partim provenit quod vita spiritualis cleri, male (!) efformata et nutrita, dualismum inducit inter propriam spiritualitatem et illam biblicam necnon liturgicam quae in breviario patet et sacerdoti connaturalis (!) fieri debet«. Videant rectores seminariorum eorumque directores spiritus!

Svaka je reforma dvosjekli mač, pa će od skraćenog časoslova biti više štete nego koristi, ako se preuređenjem časoslova i naročito promijenjenim osobnim stavom molioca prema

njemu ne postigne svrha oficija koja je prema Uredbi (88, 94) posvećenje dana. Sve će to ostati na papiru, ako svećenici ne poslušamo, kako nas saborski Oci zaklinju u Gospodinu, da nam »božanski časoslov... (bude) izvor pobožnosti i hrana za osobnu molitvu« (90). »Ovo će to bolje postići što steknu obilatiije liturgijsko i biblijsko znanje, osobito psalama«. To nam nitko ne može uliti, a problem ne bi riješio ni narodni jezik časoslova.

Amo spadaju i svetački primjeri 104 i 111) kao i pokornički značaj korizme (109 i 110), pa će trebati ozbiljnije uzeti, barem nutarnjom pokorom, sve one macerationes što ih spominju molitve korizmenih Misa ili te molitve promijeniti. Našlo bi se u Uredbi još toga, ali i ovo spomenuto svjedoči, da je »liturgija zaista prva škola našeg duhovnog života« (Pavao VI dne 4. XII 1963).

II

Isus nije samo put i istina nego i život. Takva je i njegova liturgija. U tome je bitna razlika između starojavjetne objave i između novozavjetne objave i liturgije: ova sadrži i promiče život milosti. »Liturgija... u najvećoj mjeri pridonosi da vjernici životom odraze i drugima očituju Kristovo otajstvo i istinsku narav prave Crkve« (2). »S pravom se drži da nastojanje oko promicanja i obnove svete liturgije... na poseban način očituje njezin (Crkve) život« (43).

Ima ih koji previše naturalistički shvaćaju kršćansku i svećeničku svetost, a ona nije i ne može biti drugo nego učestvovanje u Božjoj svetosti. Ta nam je postala pristupačnom Isusovim utjelovljenjem i otkupljenjem, a ontološki nam je udijeljena sakramentom krštenja i reda. Jednom riječju, otkupljenje nam se primjenjuje liturgijom (6). Stoga je prema Uredbi (7) bogoslužje »tako veliko djelo koje savršeno slavi Boga i posvećuje ljude... S pravom se dakle liturgija smatra kao vršenje Kristove svećeničke službe, koja pomoću vidljivih znakova očituje i, na način svojstven pojedincima, ostvaruje čovjekovo posvećenje... Stoga je svaki liturgijski čin, koliko je djelo Krista Svećenika i njegova Tijela, koje je Crkva, u najpotpunijem smislu svet čin, i s njim se po djelotvornosti ne može, istim pravom i istom mjerom, izjednačiti ni jedan drugi čin Crkve«. U tim je riječima mnogo rečeno, a Saboru

još nije bilo dosta. Iza kako spominje (9) da »sveta liturgija ne iscrpljuje čitavu djelatnost Crkve« proti svima onima koji na razne načine i s raznih vidika minimaliziraju važnost i zadaću liturgije, Uredba (9) kategorično tvrdi: »Liturgija je ipak vrhunac ka kojem teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz kojega proističe sva njezina snaga« (10). A što vrijedi za čitavu Crkvu, vrijedi i za svaku pojedinu dušu.

Uredba ne ostaje ni tu samo kod općeg načela, nego nam pruža i sredstva da živimo liturgijski i da se po liturgiji posvetimo. Osobito se u Uredbi ističe (24) da »u liturgijskoj službi ima najveću važnost Sveto pismo. Stoga... treba njegovati onaj ugodan i živi osjećaj Svetog pisma o kojemu svjedoči časna predaja istočnih i zapadnih obreda«. Nije bez upliva Duha Svetoga, što je u Crkvi uporedo s liturgijskom obnovom poraslo zanimanje za Sveto pismo kao životvornu riječ Božju. »Nasljeduj Krista« još govori da su u svetištu Crkve pripravljena dva stola (Kristovo tijelo i Sveto pismo), ali kroz stoljeća se na njihovu vezu prilično zaboravljalo. Mjesto Božje riječi u bogoslužje se je uvukla, koliko je god bilo moguće, molitvama i pjesmama ljudska riječ sa svim svojim slabostima i nastranostima. Mislilo se time obogatiti naš repertoar razgovora s Bogom, a zapravo ga se vrlo osiromašilo. Bujica je ljudske riječi sposobna da izrazi sve nijanse ljudskih čuvstava, ali ne može predvoditi našu vezu s Bogom. Ta je moguća samo kad Bog nama govori. »Uistinu je živa i djelotvorna riječ Božja. Ona je oštija od svakoga dvosjeklog mača i prodire do rastavljanja duše i duha, zglobova i moždine, i može suditi nakane, i misli srdaca« (Hebr 4, 12). I tu nam je božanski Spasitelj ostavio primjer za naše vježbanje (askezu): sve je tri napasti sotone odbio riječima Sv. pisma. Znak je duhovne neuravnoteženosti ili barem površnosti, kad tko misli ili reče da su se npr. psalmi »preživjeli«. Ali ih treba poznavati i zaista moliti!

Kad bi i nama svima Duh Sveti ovim Saborom, a posebno prvom njegovom Uredbom prosvijetlio razum, da razumijemo Pisma (Lk 24, 45)! Svaka je Božja riječ sakramental, a još je djelotvornija ona u samim sakramentima. »Oni ne samo pretpostavljaju vjeru (a ta znači pristanak na Božju riječ) nego je riječima i stvarno hrane, jačaju i izražavaju« (59). I da ne bi tko rekao da se tu misli na sami sakramentalni učinak, Uredba naglašava i njihovo obredno vršenje, a u to treba uključiti pripravu, daljnju i bližnju, djelatnika i primaoca

sakramenata kao i osobno i komunitarno učestvovanje, jer će samo tada k opus operatum dolično pristupiti i opus operantis Ecclesiae. A onda evo i plodova: »Sakramenti zaista dijele milosti, ali njihovo obredno vršenje vjernike najbolje i sprema da tu milost plodonosno prime, da Boga pravilno štiju i gaje ljubav«.

Često se s pravom ističe, da je u nastojanju oko svetosti s naše strane najvažnije dobro upotrijebiti i posvetiti svaki trenutak. Daleko je još važnije da Bog to naše siromašno nastojanje primi, pročisti i zaista posveti, a to on i čini sakramentima i sakramentalima (60 i 61). Uredba još naglašava da nam se tim obredima »gotovo svaka zgoda života posvećuje božanskom milošću koja proističe iz pashalnog otajstva muke, smrti i uskrsnuća Krista«, a tu smo zaista na izvoru sve svetosti. Veliki bi uspjeh Sabora i njegove liturgijske Uredbe bio, kad bi se zaista svim vjernicima približio Obrednik sa svim njegovim bogatstvom! Da to hoće Duh Sveti preko ovog Sabora, vidi se i po odredbi 79. koja predviđa da odsad mogu neke blagoslovine dijeliti i prikladni svjetovnjaci.

Uz Misu i sakramente najviše nas može još posvećivati časoslov. »Od stare je kršćanske predaje božanski oficij tako uređen da se slavljenjem Boga posveti čitav tok dana i noći« (84). Često se opetuje da Crkva svećenicima kod subđakonata, a redovnicima kod zavjetovanja uz velike obaveze daje u ruke i najjače sredstvo za njihovo vršenje: časoslov. Kako to izgleda u praksi, neka svatko odgovori za se, pred Bogom. Sabor je svojim odlukama o preuređenju oficija učinio mnogo, da časoslov uvelike posluži posvećenju ne samo svećenika i redovnika nego i vjernika (100). Sigurno će u istom duhu biti sastavljene i odredbe koje će pripremiti posaborska liturgijska komisija, a sve drugo je ovisno od svakoga.

Ako Misa, proživljavana Obrednikom i časoslovom, može posvetiti čitav naš život, još više se i lakše to može postići liturgijskim slavljenjem blagdana. »Otvarajući vjernicima riznice kreposti i zasluga svojega Gospodina, Crkva tako slavi otajstva otkupljenja da budu na neki način u svako doba prisutna, kako bi vjernici mogli doći s njima u doticaj i napuniti se milošću spasenja« (102). Nije Crkvi ni prigodno blagdana do sentimentalnosti nego »pobožnim vježbama duše i tijela vrši obuku, molitvu i djela pokore i milosrđa« (105), »da se sačuva njihovo prvotno značenje (blagdana) koje će na

zgodan način hraniti pobožnost vjernika u slavljenju otajstava kršćanskog spasenja« (107). Svaka bi nova liturgijska godina mogla biti svakome od nas nova stepenica na putu k Bogu, novi »god« u rastu stabalca naše duše do Kristove punine. Pogotovo kad nas toliko pomažu primjeri, zasluge i zagovor nebeske Majke Marije (103) i svih nebesnika (104).

Da ne bi sve ovo skupa ostalo preopćenito i nekako u zraku, neka je na koncu — zadnje, ali ne kao zadnje — spomenuta krepost koja je temelj svoj našoj duhovnoj zgradi. Koliko naima poniznosti traži npr. čl. 41. od pojedinca i pojedinih krugova, neka iskreno prizna i u djelo provede svatko od nas. Ne malo požrtvovnosti i svladavanja prepostavljaju i čl. 28. i 42. Uredbe. A poniznost se konkretno sastoji u poslušnosti, pa Uredba nije smjela ni nju zaboraviti, poslušnost u totalnom prihvaćanju kao i u strpljivom i ustrajnom provođanja svih njenih naređenja i preporuka kako ih bude proglasila i tumačila zakonita crkvena vlast. Tu je čl. 22 § 3 posve jasan: »Stoga neka nitko drugi, pa ni svećenik, u liturgiji po svom nahođenju bilo što ne doda, ukine ili mijenja«. A isto s još više riječi naglašuje Sv. Otac u svojem govoru prigodom proglašenja liturgijske Uredbe i u XI tački apostolskog pisma »Sacram liturgiam« (na str. 4 i 47. hrvatskog izdanja Uredbe). Ne zaboravimo: ta za naš svećenički život i rad tako važna poslušnost ima dva sukladna elementa. Jednim ćemo okom paziti da se ni u čemu ne udaljimo od Uredbe, a drugim još budnije gledati da je zaista provedemo na posvećenje sebe i svojih. Jer i ovo drugo spada na poslušnost Duhu Svetomu.

Poznato je, kako je o svetosti mnogo lakše govoriti i pisati negoli se oko nje truditi. Teško je to početnicima, a još teže onima koji smo po milostima i godinama morali barem nekoliko odmaknuti od početka. Neuspjeh često dolazi i odatle što možda previše računamo na svoje godine i na sve što smo u njima poduzeli svojim ljudskim silama. Neka nas sve liturgija i ova od Boga nama darovana liturgijska Uredba nauči, da se još više nego dosad obraćamo i računamo na onoga kome tako često punim uvjerenjem i oduševljenjem kličemo: Tu solus sanctus!

o. MARTIN Dr KIRIGIN OSB

Liturgijska zajednica ne smije biti samo slučajni skup pobožnih ljudi koji se međusobno ne poznaju niti se žele upoznati.

E. Maier